CZU: 81:316.64

„NĂVALNICA DORINȚĂ DE MĂRIRE” – O TRĂSĂTURĂ UMANĂ CE PERTURBĂ ECHILIBRUL INTERIOR ȘI LUMESC

Elena TARAGAN
https://orcid.org/0009-0005-9264-3103
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

„Vaulting ambition” - a human traiture that disturbs the internal and world balance.

Rezumat: Articolul analizează destinul personajului shakespearian Macbeth din clipa în care gândul de mărire a pus stăpânire pe sufletul și mintea acestuia până la declinul său inevitabil, cu căderile psihologice ce au însoțit acest parcus. „Năvalnica dorință de mărire” („Macbeth”, actul I, scena 7) îl determină pe personajul shakespearian Macbeth să întreprindă un regicid, în vederea obținerii coroanei Scoției, fiindu-i prezis de trei vrăjitoare că va ajunge pe tron. Dar o dată cu această acțiune, Macbeth nu va cunoaște liniștea și nu se va bucura de glorie, ci va deveni prizonierul propriilor gânduri. Nu pot fi evitate ecourile conștiinței, iar orice crimă generează crime noi. Macbeth va deveni un damnat care sfârșește trist și care conștientizează că și-a pierdut, poate, cele mai de preț averi în fuga irațională, grăbită, după o mărire, mai mult sau mai puțin legitimă. Intensitatea cu care își trăiește chinul sufletesc confirmă valabilitatea faptului că propria conștiință este martorul cel mai atent și imposibil de redus la tăcere în existența noastră. Macbeth va sacrifica tot ce are mai drag dintr-un impuls fulgerător, aproape inconștient, de a ajunge pe cea mai de sus treaptă în regatul Scoției. Urmărind această evoluție a personajului, constatăm că încă este valabil faptul că omul nu poate, fără consecințe, să acționeze împotriva firii.
Cuvinte-cheie: Macbeth, Shakespeare, dorință, ambiție, putere, regicid, conștiință.

Summary: The article analyzes the destiny of the Shakespearean character Macbeth from the moment when the thought of aggrandizement took possession of his soul and mind until his inevitable decline, with the psychological falls that accompanied this course. “Vaulting ambition” (“Macbeth”, act I, scene 7) leads the Shakespearean character Macbeth to undertake a regicide in order to obtain the crown of Scotland, having been foretold by three witches that he will end up on the throne. But with this action, Macbeth will not know peace and enjoy glory, but will become a prisoner of his own thoughts. The echoes of conscience cannot be avoided, and every crime begets new crimes. Macbeth will become a doomed man who ends sadly and who realizes that he has lost perhaps his most valuable possessions in the irrational, hasty flight after a more or less legitimate aggrandizement. The intensity with which he experiences his soul’s torment confirms the validity of the fact that his own conscience is the most attentive and impossible to silence witness in our existence. Macbeth will sacrifice everything he holds dear out of a sudden, almost unconscious impulse to reach the top step in the kingdom of Scotland. Following this evolution of the character, we find that it is still true that man cannot, without consequences, act against nature.
Keywords: Macbeth, Shakespeare, desire, ambition, power, regicide, conscience.

Lumea în care trăim este dominată de ambiții. Definită drept „dorință arzătoare de a realiza ceva” (DEX), finalitățile spre care duce această trăsătură ce caracterizează esența umană sunt atât pozitive, cât și mai puțin dezirabile. Pusă în slujba valorii, ambiția determină materializarea unor scopuri lăudabile care ne apropie de realizarea noastră ca indivizi, înzestrați cu nevoie de absolut și orientați spre autodepășire. Dar, din ambiție, individul s-ar putea lăsa orbit de perspective promițătoare, dar a căror realizare ar însemna recurgerea la acțiuni condamnabile. Despre „năvalnica dorință de mărire” (Macbeth, actul I, scena 7) este vorba în una dintre cele patru tragedii majore ale dramaturgului elisabetan Shakespeare: „Macbeth”. Adjectivul „năvalnic” nu este întâmplător. Întreaga acțiune ce are loc în această tragedie se desfășoară într-un ritm trepidant, de parcă personajul central ar fi mânat de o furie oarbă, care îl face în cele din urmă să constate, tardiv desigur, că a devenit „victimă” unor închipuiri deșarte sau că, cel puțin, a ales drumul tenebrelor necugetând suficient, uitând de prudență și de rațiune.

Puterea reprezintă o țintă mult râvnită de majoritatea indivizilor. Filosofii germani susţin că voinţa de putere este acel atribut care se constituie drept mobil al acţiunilor umane. În viziunea noastră, nu există indivizi deposedaţi de această însuşire. Nu întotdeauna, voința de putere duce spre abuz, teroare sau tiranie. Obținerea puterii n-ar trebui să însemne, în mod obligatoriu, înlăturarea oricăror bariere, sacrificând conștiința și noțiunea de bine. Cine ajunge tiran? Şi cele mai cinstite suflete sunt coruptibile? De ce fapte este capabil omul pentru a accede la guvernare? Mai exact, de ce fapte devine capabil?

Problematica puterii în opera lui William Shakespeare se configurează drept o tematică centrală. Personajul shakespearian este totodată înzestrat cu imaginație și cu capacitatea de a-și alege în mod deliberat

drumul. Harold Bloom afirmă în lucrarea sa monumentală „Canonul occidental" că unul dintre cele mai bune fragmente critice scrise despre reprezentările shakespeariene îi aparține lui Hegel:

„Cu cât Shakespeare împinge limitele răului şi ale nebuniei spre extrem, cu atât îşi concentrează mai mult personajele în propriile lor limite, în desfăşurarea infinită a scenei sale universale. Dar în acelaşi timp îşi înzestrează personajele cu inteligenţă şi imaginaţie. Prin intermediul imaginii în care personajele, prin mijlocirea acestei inteligenţe, se pot contempla obiectiv, ca opere de artă, Shakespeare le face creatori liberi ai propriei lor fiinţe. Prin forţa şi autenticitatea caracterizărilor sale, Shakespeare poate să ne trezească interesul asupra unor criminali şi, nu într-o mai mică măsură, asupra celor mai vulgari şi mai proşti dintre neisprăviţi sau chiar asupra unor nebuni" (*apud* Bloom 93).

În viziunea lui Harold Bloom, pentru Shakespeare avem nevoie de un termen mai borgesian decât „universalitate". „Fiind deopotrivă nimeni şi oricine, totul şi nimic, Shakespeare este Canonul Occidental" (98). A-l studia pe Shakespeare înseamnă a pătrunde în universul axiologic al Occidentului. Harold Bloom susţine:

> „Nu există susbstitut pentru Shakespeare nici măcar printre cei câţiva dramaturgi, antici sau moderni, care pot fi citiţi sau jucaţi alături de el sau la concurenţă cu el. Ce ar putea egala cele patru mari tragedii shakespeariene? Nici chiar Dante, aşa cum mărturisea James Joyce, nu are bogăţia de mijloace a lui Shakespeare. Personajele lui Shakespeare sunt interpretabile la infinit, iar cele 38 de piese împreună cu sonetele formează o discontinuă „Comedie umană", mult mai cuprinzătoare decât cea dantescă şi eliberată de alegoriile teologice ale lui Dante. Plurivalenţa lui Shakespeare o întrece cu mult pe cea a lui Dante sau Chaucer; creatorul lui Hamlet şi Falstaff, Rosalind şi Cleopatra, Iago şi Lear diferă de toţi ca gen şi grad" (77).

Privit din perspectiva literaturii române Shakespeare este considerat mai mult decât reprezentativ. Ne încredem în afirmațiile celui mai mare poet român Eminescu, care spunea despre Shakespeare că este „geniala acvilă a Nordului" (De-aş fi trăit când tu trăiai pe lume,/ te-aş fi iubit atât cât te iubesc,/ căci tot ce simt, - tot ţie-ţi mulţumesc:/ Tu mi-ai deschis a ochilor lumină,/ m-ai învăţat ca lumea s-o citesc." *Cărţile*, Mihai Eminescu). Mai mult decât atât, directorul Muzeului Național al Literaturii Române Ioan Cristescu, editorul integralei Shakespeare în limba română, afirmă că Shakespeare este un autor de literatură română. Și regretatul Eugen Simion a afirmat că literatura română modernă se naște în a doua jumătatea a secolului al XIX-lea, construindu-se pe doi piloni foarte importanți: Baudelaire dinspre spațiul cultural francez și Shakespeare dinspre spațiul cultural englez. Shakespearologul român George Volceanov afirmă în cadrul conferinței „Shakespeare" (Teatrul Național „Mihai Eminescu, 2023) că marele dramaturg național Ion Luca Caragiale a avut o puternică afinitate pentru opera shakespeariană. Piesele istorice ale lui Delavrancea ar fi putut avea drept izvor de inspirație dramaturgia shakespeariană. Așadar, a-l cunoaște pe William Shakespeare ar însemna să pătrundem în universul creator al dramaturgilor noștri naționali și să ne înțelegem pe noi înșine.

În contextul actualității, asistăm la acțiuni nefaste (noi războaie și conflicte dezghețate) în care factorul uman poate constitui un factor determinant. Poate fi tiranul un om împăcat cu sine? Sau drumul acesta, o dată ales, duce la noi și noi acte nesăbuite, într-o încercare disperată de a căuta un echilibru pierdut și de a răscumpăra cumva marea vină? Vom încerca să răspundem acestor întrebări analizând parcursul lui Macbeth, vrednicului ostaș devenit tiran și uzurpator de tron, din clipa în care gândul de mărire i-a încolțit în minte până la sfârșitul domniei sale pline de crime și abuzuri.

Inițial, Macbeth dovedește vitejie și curaj în luptă: „S-a avântat în luptă, și-a cules/ Cu spada lui, de sânge înroșită,/ A biruinței slavă strălucită" (actul I, scena 2). Regele Scoției, Duncan, spune despre el: „Prin vitejie-ajuns-a la mărire!" (actul I, scena 2). Pentru meritele sale, regele îi oferă titlul de than de Cawdor, răsplătindu-l totodată cu întreaga sa recunoștință: „Prea searbădа-i răsplata vitejiei:/ De țin în mână frânele domniei,/ Ți-o datoresc doar ție. Mulțumesc/ Nimic prea mult nu pot să-ți hărăzesc" (actul I, scena 4); „Bine-ai venit. În suflet te-am sădit" (actul I, scena 4).

Dar după victoria împotriva armatelor inamice, Macbeth primește și o altă veste, considerată profetică. Trei vrăjitoare îi prezic că va fi rege al Scoției. O dată încolțit acest gând, sufletul lui Macbeth este supus unei tulburări intense, dorința de glorie îl acaparează și îl face să se gândească instantaneu la căi și mijloace de a ajunge la o slavă până atunci neimaginată: „Aprinse stele,/ Ascundeți bezna gândurilor mele!/ Să nu-mi zărească mâna ochii crunți,/ Cum pregătesc, spre o mișelie, punți!" (actul I, scena 4)

Transformarea lui Macbeth se produce instantaneu. El acționează dintr-un impuls fulgerător. Se spune că spiritele nu intervin decât dacă sunt chemate. Acest gând de mărire sălășluia în sufletul lui Macbeth, dar doar prezicerea aceasta, ce îi conferă certitudine, îl face să se gândească nemijlocit la materializarea lui. În acest sens, Grid Modorcea menționează următoarele: „Ar fi astfel firesc să ne gândim că „vrăjitoarele" pot fi în capul lui Macbeth sau Lady Macbeth! Căci dacă prezicerile vrăjitoarelor și-au făcut atât de repede efectul în mintea și sângele lui Macbeth și apoi ale soției sale, nu oare aceste „gânduri de mărire" erau adormite în tiparul ființei lor și somnul rațiunii stătea gata să se deștepte și să zămislească monștri?"(17) Intră în scenă

soția lui mult iubită, Lady Macbeth, căreia îi comunică prezicerea și care, de asemenea, se „entuziasmează” la perspectiva unei glorii atât de mult râvnite. Rolul acestei femei va deveni hotărâtor, întrucât ea îi cunoaște dedesubturile personalității și știe că Macbeth este mânat de sentimente bune, că este loial și nu are acea forță malefică ce să îl facă capabil de fapte bărbătești necurate: „Dar firea ți-ai deprins să ți-o hrănești/ Cu laptele iubirii omenești./ Pe drumul cel mai scurt nu ești în stare/ S-ajungi la strălucirea orbitoare/ La care-ai vrea acum să năzuiești:/ De fapta sângeroasă te codești!/ Ai vrea să-ajungi la tron prin fapte bune/ Să smulgi coroana printr-o rugăciune,/ Deși știi foarte bine că-i păcat./ Un glas de ursitoare ți-a strigat:/ „Coroana se cuvine câștigată!”/ Ți-e teamă de o faptă necurată,/ Deși te-avânți cu mintea spre mărire./ Vreau să-ți sădesc, în volnica-ți gândire,/ Voința de oțel a minții mele,/ Și să te-îndemn să te înalți spre stele./ S-ajungi să porți coroana aurită,/ Așa precum ți-a fost proorocită” (actul I, scena 5).

Deși perspectiva gloriei îl domină, înainte de a purcede la comiterea crimei, Macbeth are de la bun început ezitări, conștiința îl apasă, se prefigurează gândurile unei posibile remușcări: „Cum pot să fac un fapt nelegiuit?/ Ca gazdă, se cuvine să-l păzesc/ Pe rege, un imbold cavaleresc./ Și-apoi atât de blând ne-a cârmuit/ Bătrânul Duncan, și mi-a răsplătit/ Cu-atâta cinste, fără de zăbavă.../ Nici pinteni n-am/ Să-mi îmboldesc, necruțător, spre țintă,/ Sărmana năzuință, ca s-o mintă/ Năvalnica dorință de mărire/ Ce-și depășește groaznica orbire” (actul I, scena 7).

Și totuși, Macbeth „își arcuiește fiecare vână, spre fapta cea păgână”. „Fățarnicele chipui ne-or ascunde/ Cumplitul gând ce-n inimi ne pătrunde” (actul I, scena 7). Imadiat după crimă, Macbeth conștientizează amploarea faptei: „Când mi-amintesc ce faptă am făcut/ Mai bine-în veci nu m-aş fi cunoscut!/ O! Blestemată râvnă a măririi!” (actul II, scena 2). De aici încolo, începe epopeea unui om căzut: „Credeam o clipă că m-am vindecat,/ Că sunt puternic, vrednic, ca o stâncă,/ Şi iată-mă din nou în noapte-adâncă,/ Mă simt, ca într-o cuşcă, pironit,/ Şi groază mi-este fără de sfârşit” (actul III, scena 4); „Atât de-adânc în sânge am păşit/ Că nu se poate să mai fiu oprit./ Iar dacă-aş vrea să mă întorc din drum/ Puterea mi s-o mistui în scrum” (actul III, scena 4).

Aureliu Manea observă că actul nesăbuit al lui Macbeth ar putea pune în pericol nu doar propria sa mântuire, ci pacea lumii:

> „Pe această cale nu strălucește nici un fel de echilibru. Amenințați, soții Macbeth vor să ducă în prăpastie, odată cu sfârșitul lor, întreaga umanitate. Iată în acest sens celebra invocație către vrăjitoare a lui Macbeth: „Chiar dacă ați stârni furtuni păgâne,/ Clopotnițele ca să le dărâme/ Și să înece pe-înspumata mare/ Corăbiile toate plutitoare,/ Să culce-în țărnă lanurile coapte,/ Stejarii și cetățile în noapte./ De-ați face piramide și palate,/ Spre temelie jalnic aplecate,/ Comorile semințelor bogate/ De fire de pământ de-ar fi uscate,/ Răspundeți-mi la tot ce vreau să știu” (actul IV, scena 1). Ce se poate spune despre o astfel de atitudine? Dacă Macbeth ar poseda prin absurd bomba atomică, el ar distruge natura odată cu sfârşitul său” (142).

Macbeth realizează că intenția vrăjitoarelor a fost una de natură demonică. Acestea sunt dornice să instaureze răul în lume, Macbeth fiind instrumentul acestor planuri: „S-a întâmplat să le zăresc!/ În jurul lor, văzduhul-l otrăvesc./ În veci de veci să fie blestemat/ Acel ce-ar crede că-i adevărat/ Tot ce vrăjesc” (actul IV, scena 1).

Regretele se prefigurează cu o intensitate crescândă: „O, ceas amar! Fii veșnic blestemat în calendar!” (actul IV, scena 1)

William Hazlitt, în lucrarea „Characters of Shakespear`s Plays”, trasează paralele între protagoniștii Macbeth și Richard al III-lea. Autorul constată că Richard al III-lea este în mod instinctiv incapabil de bine și că nu are nevoie de tentații pentru a purcede la comiterea unui șir de crime. Totodată, acesta nu are ezitări și mustrări de conștiință înainte de a acționa. Pe Macbeth însă îl vedem de la începuturi generos, sincer, sociabil, după cum îl descrie Lady Macbeth: „Dar firea ți-ai deprins să ți-o hrănești/ Cu laptele iubirii omenești”. Hazzlit afirmă că ajutorul metafizic conspiră împotrivă virtuții și loialității sale. Totodată, Macbeth va regreta într-un final că a rămas însingurat.

Autorul român Ion Zamfirescu în lucrarea „Istoria universală a teatrului” observă faptul că Macbeth are dintru început noțiunile binelui și că lipsa de fermitate morală îl duce spre săvârșirea unor acte blamabile:

> „E scoțian aspru, om de munte, cu trăsături ca ale unui șef de clan pe jumătate sălbatic, cu ereditați sanguinare, dar și cu un fond de onestitate la care ține cu mândrie. Nu s-a gândit niciodată să devină uzurpator, totuși simte că acum se petrece cu el ceva nemărturisit, irezistibil, împingându-l spre ideea crimei și apropiindu-l de aceasta. Nu are forță morală, de aceea poate fi pradă tuturor influențelor. Sub îndemnurile ambițioase ale soției sale cedează. Ucide pe regele Duncan chiar sub acoperișul lui, noaptea, strivind legea morală a ospitalității și călcând în picioare semnele de încredere și de prietenie pe care suveranul său i le arătase cu mărinimie” (122).

Macbeth conştientizează că şi-a pierdut liniştea sufletească, un lucru de preţ, pentru cauze deşarte. Mai ales că, dacă e să dăm crezare vrăjitoarelor, coroana va trece în mâinile fiilor lui Banquo: „Mi-am irosit într-astfel giuvaerul / Nepreţuit al tihnei sufleteşti/ Vrăjmaşului cumplit al omenirii,/ Ca să-i înalţ pe treptele măririi/ Pe-aceia din seminţia lui Banquo./ Mai bine să cobor în luptă, soartă,/ Să-mi apăr măreţia mea deşartă!" (actul III, scena 1)

Constatările tardive ale lui Macbeth ar putea chiar să ne trezească un soi de simpatie sau milă faţă de condiţia în care ajunge : „Asupra mea, sau vine un prăpăd,/ Sau vine mântuirea. Am trăit/ Prea mult pe lume. Viața s-a sleit/ Și frunza ei acum e-îngălbenită./ Din tot ce-o bătrânețe fericită/ Se cuvenea, sfătos, s-o înconjoare,/ Nu mi-a rămas nimica: nici onoare,/ Nici ascultare, nici prietenie,/ Și nici iubire. Ce a fost să fie?/ Blestemuri printre dinți... și plecăciuni/ Fățarnice... de curte. Doar minciuni./ S-ar cuveni să nu le bag în seamă,/ Dar le primesc în silă... și de teamă" (actul V, scena 3).

Nici Lady Macbeth nu se dovedește în cele din urmă un veritabil personaj machiavelic. „După ce-și păstrează calmul și energia până la marele banchet la care apare fantoma lui Banquo, cel ucis, devine somnambulă și se sinucide, prilejuind celebra tiradă a soţului ei, aparent nepăsător de moartea ei: „Ah! Mâine! Mâine! Mâine"" (Lăzărescu 13).

Sentimentul de vină o copleşeşte, Lady Macbeth realizând că nu există nicio cale prin care şi-ar putea răscumpăra păcatul: „Avea o soață thanul de la Fife,/ Și unde este acuma? Niciodată/ Această mână n-o mai fi curată"; „A mai rămas miros cumplit de sânge!/ Miresmele Arabiei de-ai strânge,/ Tot n-ar putea, pe-această mică mână,/ Să spele pata veșnică, păgână!/ O, Doamne! Doamne!" (actul V, scena 1)

Altădată atât de profund ataşat de soția sa, la vestea sinuciderii ei, Macbeth conștientizează că a rămas golit de sentimente: „Nici nu mai simt povara spaimei grele!/ A fost un timp când simțurile mele/ Ar fi-înghețat, de auzeau cumva/ Un țipăt, noaptea. Și mi se zbârlea/ Întregul păr, de parc-ar fi fost viu./ Dar sufletul de groază mi-e pustiu,/ În minte-am numai gânduri ucigașe:/ Și suferinței nu-i pot fi părtașe" (actul V, scena 5).

Macbeth ajunge la o concluzie sumbră şi descurajantă. Acest fost ostaş devenit, prin regicid, deţinător al coroanei Scoţiei, în cele din urmă, ajunge la un soi de înţelepciune, înţelegând că pe o cale a nelegiurilor nu se poate ajunge la lumină şi că viaţa nu poate avea în aceste împrejurări vreun sens: „O! Mâine! Mâine! Mâine! Iarăși mâine!/ Se tot târăște mâinile, încet,/ Încet, încet, spre clipa de pe urmă/ Crestată-atunci când viața ni se curmă!/ Oricare ieri a luminat, departe/ Cărarea prăfuită, către moarte,/ A tuturor smintiților pe lume!/ Hai, stinge-te, plăpândă lumânare!/ Viața e o umbră călătoare,/ Un măscărici sărman... și se avântă/ Pe scenă, și o clipă se frământă,/ Și piere-apoi, și nimeni nu-l mai știe,/ În lumea celor care nu cuvântă./ E o poveste doar... istorisită/ De-un biet nebun... și-i plină de mânie/ Și zarva... și-înțelesul ei: nimica!" (actul V, scena 5). Această constatare tardivă a lui Macbeth îl determină pe George Banu să afirme: „Văduvită de un rol prestabilit, trăindu-și scurta ei viață care se scurge „precum ora măsurată de clepsidră", înfumurată și găunoasă, ființa lipsită de repere plonjează într-o lume oarbă, sortită întunericului și redusă la bâiguielile unui debil mental" [301]. Dar trebuie să observăm faptul că această deducție n-ar trebui să aibă caracater generalizator. Este una care a derivat din drumul ales de Macbeth, care nu a făcut apel la rațiune și înțelepciune străveche.

Sub ocârmuirea unui asemenea om, Scoția a devenit un nume de jale: „Dar văd că-și duce biata noastră țară/ O viață zi cu zi tot mai amară./ Cum plânge, sângerează, sub prigoană,/ Și suferă, mereu, o altă rană!" (actul IV, scena 3).

Tiranul, se susţine în „Republica" lui Plato „este de departe cel mai nefericit dintre toţi oamenii" (286). Am asistat la înălţarea spre tron şi tragica cădere a unui om ce ar fi putut avea o altă soartă. Se pare că conştiinţa tiranului este supusă unor chinuri acerbe şi nu putem vorbi de un paradis al celor care instaurează în lume teroare. Jale e în jurul lor şi jale e în sufletul acestora.

Leon Levițchi subliniază faptul că dintre toți autorii care au înrâurit gândirea și literatura Renașterii engleze, Seneca este numele cel mai răsunător. Deși tragediile autorului latin sunt cele care au atras interesul criticilor care au analizat această înrâurire, operele sale în proză sunt de asemenea relevante pentru a observa cum concepțiile filozofului se reflectă în gândirea scriitorilor renascentiști. Ne interesează în mod deosebit unele afirmații ale acestui autor, care sunt foarte potrivite pentru analiza acțiunii din „Macbeth": „ [Crimele] sunt pedepsite îndată ce au fost săvârșite, ba chiar în timp ce se săvârșesc" (Seneca, „Scrisori către Lucilius"); „Cea mai mare pedeapsă pentru o nelegiuire începută este conștiința de a o fi început, și nimeni nu va fi pedepsit mai grozav decât cel torturat de remușcări" (Seneca, „Despre mânie")" (*apud*, 106).

În piesa „Macbeth" de William Shakespeare s-a manifestat acea „justiție lăuntrică" imposibil de corupt și de evitat. Ne punem întrebarea dacă viața actualilor dictatori se supune acelorași precepte ale autorilor latini, care invocau atât de pregnant importanța conștiinței.

Important este să subliniem că, în ciuda oricăror influențe, de orice ordin, omul este făuritorul propriului destin. Soților Macbeth decizia le-a aparţinut. „Ca şi alte personaje negative ale lui Shakespeare, ca şi Richard al III-lea, ca şi Brutus, Macbeth şi Lady Macbeth îşi făuresc singuri soarta, chiar dacă se lasă pradă

influenţelor demonologice” (Lăzărescu 15). Prin redarea destinului personajului shakespearian Macbeth este oglindit conflictul interior, prezent în majoritatea pieselor shakespeariene, care se manifestă cu o forță de o intensitate mare, în care binele și răul intră într-o bătălie pentru a dobândi supremația asupra sufletului.

Referințe bibliografice

Banu, George. Shakespeare, lumea-i un teatru. București: Nemira, 2010
Bloom, Harold. Canonul occidental. București: Grupul Editorial Art, 2007
Hazlitt, William. Characters of Shakespeare`s Plays. London J.M. Dent & Sons LTD, 1960
Levițchi, Leon. O istorie a literaturii engleze&americane. Cluj-Napoca: Dacia, 1985
Manea, Aurel. Spectacole imaginare. București: Eikon, 2018
Modorcea, Grid. Shakespeare & Eminescu. Craiova: Aius Printed, 2006
Platon. Republica. Antet
Shakespeare, William. Macbeth. Târgoviște: Pandora, 2002
Zamfirescu, Ion. Istoria universală a teatrului. Volumul III. Craiova: Aius, 2003